

Kompiuteriai mokyklose – etinis pasirinkimas

Mykolas Okulič-Kazarinas. „Ateities seminaras“. MRU, Vilnius, 2007-03-28.

Atnaujinta: 2007-03-23 21:30

Tezės

1. Auklėjimas arba *moralinių* įgūdžių ugdymas yra viena iš mokyklos funkcijų.
2. *Socialinis solidarumas* bei *tvari plėtra* yra *moralūs* politiniai principai.
3. *Laisvųjų programų* koncepcija atitinka *solidarumo* ir *tvariosios plėtos* tikslus.
4. *Laisvosios programos* yra informacijos amžiaus *moralūs* sprendimai.

Auklėjimas – viena iš mokyklos funkcijų

Sovietinė mokykla daug dėmesio skyrė vaikų auklėjimui. Posovietinėje erdvėje daugelyje šalių pastebėta, kad akcentuojami mokyklų mokymo uždaviniai, mokyklos vengia atsakomybės už auklėjimą. Tačiau profesionalūs pedagogai skiria dėmesį ne tik savarankiško darbo įgūdžių ugdymui, ir mokymui, bet ir auklėjimui, tai yra, moralinių įgūdžių ugdymui. Tai atitinka visuomenės lūkesčius net ir jei jie nėra formalizuoti.

Mokyklos techninis aprūpinimas orientuojamas į formalius mokymo uždavinius – žinių ir įgūdžių suteikimą. Socialinė ir techninė aplinka kelia naujus iššūkius mokytojui, taip pat ir moralinio ugdymo srityje.

Nuosavybinės programos – amoralūs sprendimai

Ekonomikos dėsniai sąlygoja tai, kad daugiau turintis turi daugiau galimybių praturtėti. Toks teigiamas grįžtamasis ryšys kuria nestabilią ekonomiką. Vis didėjant turtinei diferenciacijai ne visada įsijungia natūralūs saugikliai. Neigiamas grįžtamasis ryšys dažnai užtikrinamas jėga, karinių perversmų forma. Stabilesnės tos bendruomenės, kurių etinės normos apriboja turtinę diferenciaciją. Visuomenės gyvenimo taisyklės nustato tie, kas disponuoja didesniais resursais. Žemesnei grandžiai nepaliekamas pasirinkimas elgtis moraliai ar ne. Šiuolaikinių valstybių sukuriamas prievartos aparatas, kuris užtikrina, kad piliečių masės neperžengtų ribų. Stambus verslas išskyla virš valstybių kompetencijos. Valstybės nepajėgios sukurti mechanizmus, kurie užtikrintų, kad tarptautinės korporacijos laikytųsi sutartų abipusiai naudingų reikalavimų. Korporacijos veikia įstatyminiame vakuume.

Tokios sąlygos suteikia korporacijoms daugiau laisvės laipsnių. Mažiau ribojamos įstatymų jos laisvo savo veiksmus grįsti etiniais motyvais. Tai gali būti imituojamas moralus elgesys siekiant geresnio korporacijos įvaizdžio arba filantropų finansuojamos korporacijos, sukurtos dėl jų moralinių ambicijų.

Korporacijos, kurios nekelia sau moralinių apribojimų dažnai bendruomenių atžvilgiu veikia ypač priešišškai bei neetiškai. Tabako pramonei toks elgesys atrodo natūralus, kadangi jos verslo esmė yra amoralinė [1], tačiau programinės įrangos gamintojai irgi kartais nesiskaito su priemonėmis pririšdami vartotoją prie savo produktų bei apribodami jo galimybes [2].

Socialinis solidarumas

Mokiniai turėtų būti auklėjami elgtis solidariai. Solidarumo principas per amžius pripažįstamas moraliai teisingu. Turintys pasidalina su neturinčiais. Solidarumas leidžia pajusti moralės principų veikimą. Darželinio sąmonėje konkuruoja besiformuojantys norai dalintis ir turėti. Mokykla turėtų pasirūpinti, kad perdėtas noras turėti neužgožtų solidarumo jausmo. Vaikai turi mokėti patirti malonumą duodami.

Solidarumas artimui

Mokinys pasidalina su kitu mokiniu ar kitu artimu žmogumi. Tokį elgesį mokykla turėtų skatinti. Mokinys negali atiduoti draugui savo kompiuterio – jis jam pačiam reikalingas. Tačiau techniškai labai paprasta atiduoti draugui jam reikalingos programos kopiją. Tai yra mokinių solidarumo pavyzdys. Būtų didaktiška mokytojui leisti tai daryti. Laisvosios programos suteikia laisvę jas kopijuoti ir naudoti. Tokias programas jis gali taip pat ir parsinešti namo ar atsinešti iš namų.

Globalus solidarumas

Turtingosios šalys remia vargstančias šalis. Deklaruojama, kad vykdoma moralinė pareiga paremti skurstantįjį. Siekiama sukurti sistemą, kad skurstančiajam būtų suteikta „meškerė, o ne žuvis“. Bandoma sumažinti skaitmeninę atskirtį, sklaidą (angl. *digital divide*) tarp šalių, makro ir mikro regionų. Šiaip taip atkutusiam trečiojo pasaulio šalies verslininkui neprieinama nuosavybinė programinė įranga. Jei jam tokia programinė įranga kaip skurstančiam bus padovanota ar parduota gerokai pigiau, tuomet jis atsidurs išlaikytinio rolėje. Naudos ne tą programinę įrangą, kurią pats pasirinko, o tą, kurią geras dėdė jam suteikė. Plėsdamas savo verslą negalės nukopijuoti programos į kitą kompiuterį nenusipirkęs arba vėl lauks malonės. Esant tokiai padėčiai regionų skirtumai tik didėja ir didės.

Tvariosios plėtros (angl. *sustainable development*) sistema aprašo mažiau poliarizuotą pasaulį. Nuosavybinės programos koncentruoja resursus ir visą pasaulį daro priklausomą nuo mažumos. Laisvosios licencijos neįveda apribojimų, kurie skurdesniems regionams tampa skausmingesni.

Jau nuo pradinės mokyklos būtina ugdyti mokinių tvariosios plėtros supratimą ir atitinkamo gyvenimo būdo įgūdžius. Svarbu taupyti vandenį ir kitus resursus, svarbu rūšiuoti atliekas ir ne dėl to, kad suaugę liepė. Mokinys turi pajusti, kad tvariosios plėtros principus atitinkantis gyvenimo būdas yra moralus. Naudodamas nuosavybinę programinę įrangą jis patenka į pasaulio elitą, išnaudojanti likusią pasaulio dalį. Naudodamas laisvąją programinę įrangą jis prisideda prie tvariosios pasaulio plėtros.

Legalūs namų darbai

Vaikai auklėjami nenusikalsti. Į klausimą „ar galiu važiuoti be bilieta, jei žinau, kad mane nepagaus?“ kiekvienas save gerbiantis mokytojas atsakys „ne, negali“. Kažkodėl į panašų klausimą apie programinę įrangą mokytojai dažnai atsako priešingai. Jie teisinasi tuo, kad nuosavybinė programinė įranga yra mums per brangi.

Visų pirma nedidaktiška mokytojui mokyti vaikus nusikalsti ir ieškoti pateisinimų tokiam elgesiui. Neseniai tokie pasiteisinimai atrodė pagrįsti, nes esą „neturėjome kitos išeities“. Tačiau pastaruoju metu net ir gimnazijos kurse būtų galima patogiai naudotis laisvosiomis programomis, neturinčiomis daugiau trūkumų, nei jų nuosavybiniai analogai.

Tyrimai rodo, kad jau 2004 metais mokyklos išnaudojo ne visas laisvosios programinės įrangos galimybes [3], o 2006 metais, pavyzdžiui, perėjimas prie OpenOffice.org jau nereikalavo net ir minimalių papildomų sąnaudų [4].

Laisvųjų programų judėjimas (fsf.org)

Nors laisvųjų programų naudojimas yra ekonomiškai pagrįstas, bet jo pradžia (pasak judėjimo iniciatoriaus Richard Stallman) paskatino ne ekonominiai, bet moraliniai kriterijai [5]. Kodėl darbdavys neleidžia darbuotojui būti geranoriškam? Jei dalintumėmės tuo, ką turime visas pasaulis mažesnėmis sąnaudomis turėtų daugiau ir geresnių programų.

Richard Stallman pabrėžia keturis pagrindinius motyvus, kodėl mokyklos turėtų naudotis išimtinai laisvąja programine įranga [6]:

1. Mokyklos resursų taupymas;

2. Ekonomiškai naudingo gyvenimo būdo ugdymas;
3. Galimybė gilintis į programos veikimą, mokytis iš jos autorių bei kurti pačiam;
4. Pilietiškumo ugdymas. Vaikai turi būti mokomi pasidalinti tuo, ką turi.

Pirmieji trys motyvai yra ekonominiai, bet antrasis orientuotas į ilgalaikę naudą visuomenei, taigi, irgi turi moralinį atspalvį. Paskutinis ketvirtasis motyvas yra aukščiau aprašytas solidarumo principas.

Apibendrinimas

Laisvosios programos yra informacijos amžiaus perspektyvūs moralūs sprendimai atitinkantys švietimo sistemos poreikius.

Žodynas

Laisvosios programos – kompiuterio programinė įranga, platinamos laisvąja licencija, leidžiančia jas laisvai platinti, taip pat tobulinti. Jos yra atvirojo kodo, tai yra, jas platinant kartu pateikiamas išeities tekstas („kodas“).

Nuosavybinės programos – kompiuterio programinė įranga, platinamos nuosavybine licencija, kuri išsaugo pardavėjo teises į programą ir visas jos kopijas. Vartotojo teisės apribojamos. Paprastai neleidžiama kopijuoti bei keisti tokių programų.

Moralė – žmoguje glūdintys vertybiniai kriterijai.

Etika – tai moralės normų aprašymas, analizė [7].

Tvarioji plėtra – visumą politinių, ekonominių, socialinių metodų, kuriais siekiama užtikrinti plėtrą, tenkinančią žmonių gerovę dabartyje nesumažinant žmonių gerovės ateityje [8]. Galima teigti, kad tvarioji plėtra yra moralios ekonomikos pagrindas.

Literatūra

1. Cancer epidemic on the way. BBC worldservice. (Skaityta: 2007-03-23)
www.bbc.co.uk/worldservice/sci_tech/features/health/tobaccotrial/india.htm
2. What's wrong with Microsoft Windows Vista? John Sullivan.
badvista.fsf.org/what-s-wrong-with-microsoft-windows-vista (Atnaujinta: 2007-03-06)
3. Atvirųjų programų naudojimas švietime. Valentina Dagienė, Viktoras Dagys.
www.ipc.lt/21z/mokymas/mokymopr/elaikr/veidrodis/2003n4.php?id=88
2004-10-28. „Veidrodis“, 2004 m. nr. 4 (52)
4. Tyrimas „Darbai, susiję su atvirojo kodo naudojimu Lietuvoje“.
Žilvinas Jančoras, Mykolas Okulič-Kazarinas, Saulius Ravinskas.
VGTU Atvirojo kodo institutas. Vilnius, 2006. www.ivpk.lt/nfiles/739.pdf
5. The GNU Project. Richard Stallman. www.gnu.org/gnu/thegnuproject.html
(Atnaujinta: 2007-03-07)
6. Why schools should use exclusively free software. Richard Stallman.
www.gnu.org/philosophy/schools.html (Atnaujinta: 2007-03-22)
7. Etika. Vikipedijos straipsnis. lt.wikipedia.org/wiki/Etika
(Atnaujinta: 2007-03-23)
8. Tvarioji plėtra. Vikipedijos straipsnis . lt.wikipedia.org/wiki/Tvarioji_plėtra
(Atnaujinta: 2007-03-23)